

आगन्तुक खँगो:

राजितबहादुर श्रेष्ठ

उपप्राध्यापक, नेपालभाषा केन्द्रीय विभाग
email: rajit.shrestha@cdnb.tu.edu.np

नेपालभाषा लिच्छविकालसिबे न्ह्यः हे प्रचलनय् वय्धुंकल। थुकिया दसुकथं लिच्छविकालीन अभिलेखय् गैरसंस्कृत खँगोःत थौतक नेपालभाषाय् छेलाचोंगुयात काय्छिं। नेपाःया प्रशासनिक ज्याखँय् लिच्छविकालनिसें थीथी कालखण्डय् संस्कृत, मैथिली व खसभाषाया विशेष भूमिका दु। उकिं नेपालभाषाय् थुकिया प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष प्रभाव लाइगु स्वाभाविक खः। आधुनिक इलय् जुयाचोंगु वैज्ञानिक आविष्कार, शिक्षा, संचारया तिव्र विकास व आन्तरिक तथा पर्यटकीय व्यवसायं नं नेपालभाषाय् प्रभाव लाकाचोंगु दु।

मूखँगो: – आगन्तुक, तत्सम, तद्भव, भाषा, नेपाल, संस्कृत, हिन्दी

१. म्हसीका

नेपालभाषा नेपाःयागु छगू आदि भाषा खः। न्हापांनिसें थ्व भाषा जनभाषा बाय् देश भाषा व राज भाषाकथं वयाचोंगु खः। नेपालभाषा नेवाःतय्सं ल्हाइगु सँय्-बर्मेली भाय्खलःया भाय् खः। थ्व भाय् ल्हाइपिं मनूत ८२५४५८ म्ह दु। जातिकथं नेवाःत १२ लाख ४५ हजार २३२ म्ह दु। नेपाःदेया जनसंख्याया ल्याखं नेवाः खुगू भाय् (५.४८%) खः (केतबि, २००१)। नेपाःया फुक्क हे प्रदेशय् व जःलाखःला देय् भारत, चीन व संसारया यको हे देशय् नेवाःत चोनाचोंगु दु। सँय्-बर्मेली भाय्खलःया लिखित परम्परा दुगु खुगू भाय्^१ मध्ये नेपालभाषा नं छगू खः (कंसाकार, १११७/१९९७, पृ. ११-२८)। गैरनेवाः खँगोःयात नं नेवाःकरण यानाः छेलाबुलाय् हय्फुगु नेपालभाषाया प्रमुख विशेषता खः। नेपालभाषाय् विशेष यानाः

1 नेपालभाषा, तिब्बती, बर्मेली, लिम्बु, लेप्चा र मणिपुरी

संस्कृत, फारसी, अरनी, मैथिली, बंगाली, खस, हिन्दी, अंग्रेजी भाषाया आपालं खँगो:त दुथ्यानाचोंगु दु ।

नेपालभाषा पुलांगु भाषा जुया: नं मौलिक खँगो:त त्व:तावनाचोंगु दु । न्हून्हूगु प्रविधिया विकासं याना: विश्वय् न्यनाचोंगु थीथी भाषाया खँगो:यात थ:गु हे धंगं नालाचोंगु दु । नेपालभाषाय् उकिया विस्तृत अध्ययन जूगु मनुनि ।

विश्वय् जुयाचोंगु तीव्र संचारया विकासं न्हून्हू प्रविधि याकनं नेनावनाचोन । थज्या:गु प्रविधि नेपालय् नं तीव्रगतिं दुहांवल । थज्या:गु प्रविधि छेलीगु प्राविधिक खँगो:यात गुकथं नेपालभाषाय् छेलाचोन धैगु प्रस्तुत चोसुइ उल्लेख जूगु दु । नेवा:भाय् यको नेवा:तय्सं (३३) त्वतावं वनाचोंगु (केतवि ११२३) खनेदु । नेवा:भाय् छेलाचोंपिन्सं नं मौलिक खँगो: छेलाचोंगु खनेमदु । छु छु खेलय् गैरनेवा:भाय्या खँगो:त छेलाचोंगु दु धैगु उलाबीगु हे थुगु चोसुया औचित्य ख: ।

२. पाठ

छुं नं भाषा थ:के हे पूवनी मखु, वया थ:त मा:गु खँगो: त मेमेगु भासं त्याय् काइ । त्यासाकथं खँगो: दुहांवइगु संसारया न्हागुं जीवितभाय्या स्वभाव ख: । संसारया न्हागुं तत:धंगु भाय्या थ:गु हे पह दइ । सामान्यतया: द्व:छिदँय् छुं नं भाषां थ:गु मूल भाषाया ८१ प्रतिशत खँगो: जक ल्यंकातय्फइ , मेगु १९ प्रतिशत लोप जुइ । थुकथं द्व:छि दँय् १९ प्रतिशत खँगो: मेमेगु भाषाया दुहांवइ (घिमिरे, २०६४, पृ. ५) । व्याकरण वा भाषा विज्ञानकथं शब्दभेद न्याता दु – तत्सम, अर्द्ध-तत्सम, तद्भव, देशज व विदेशी (सत्येन्द्र, १९८९, पृ. ३११) ।

२.१. नेपालभाषाय् आगन्तुक खँगो: दुहांव:गुया कारण

नेपालभाषाय् शब्द-भण्डार न्हाको त:मि धा:सां भाववाचक खँगो: म्हो: जक दु । व्याकरण, भाषाविज्ञान, चिकित्साशास्त्र, अर्थशास्त्र, राजनीतिशास्त्र आदि ख्यलय् छेलाबुला जुयाचोंगु खँगो: नेपालभाषाय् उलि मनु । मेमेगु भाषाया प्रभावं नेपा:गालं पिने वंपिं नेवा:तय्सं डिडि, पाजु, अजिबाहेक मेगु खँगो: हे छेलेगु त्व:तेधुकल । नेपा:गालय् वसोवास यानाचोंपिन्सं नं थ:गु मौलिक खँगो: दय्कं नं गैरनेवा: खँगो: छेलेगुली आपा: गौरव ताय्कू । थुकिया मुख्य कारण धैगु गैरनेपालभाषाया अर्थ बिया: नेपालभाषां शब्दकोश निर्माण याइगु ख: । नेपालभाषाय् निगू भाय्या खँगो:धुकू नेपालभाषाया *अमरकोश* (नेसं ५०१, ५०६) निसें शुरु जुल । अनंलि संस्कृत-फारसी-नेपालभाषाया *पारसीप्रकाश* (८२०) चोय्गु यात । कपुचिन पादरीतय्सं नेपालभाषा-इटलीकोश (८९२) दय्कल । जगतसुन्दर मल्लं (१००३-१०७३)

विश्वकोश पहया खँगोःधुकू शुरु यात । हायन्स जोर्गेन्सनया पुलांगु नेपालभाषा खँगोः धुकू (१०५६) पिदन । ठाकुरलाल मानन्धरया नेपालभाषा-अंग्रेजी खँगोःधुकू (११०६) पिदन । उलरिके कोयल्भर-ईश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्यया समसामयिक नेपालभाषा खँगोः धुकू (१११४) पिदन । नेपालभाषा शब्दकोश निर्माण समितिं क्लासिक नेवारी डिक्शनरी (११२०) पिथन । नेपालभाषा एकेदमिं वृहत नेपालभाषा तःखँगोः धुकू (११३०) पिथन ।

थज्याःगु खँगोःधुकुती गैरनेवाःभाय्या खँगोःत नं दुथ्याकेगु यानातःगु दु । थुकिं गैरनेवाः खँगोः त्यासा कयाः भाषायात निरन्तरता ला बीफइ । तर भाषिक विचलन नं वइगु संभावना आपाः दु । नेपालभाषाय् गैरनेवाः खँगोः दुहाँवःगु मेगु नं कारण दु । व खः - थीथी इलय् नेपाःगालय् थीथी मूलया मनूत दुहाँवःगु । भिक्टर एस. डोहर्टी (१९७८, पृ. ४३९-४४२)या विचाःकथं मूल नेवाःत नेपाःगालय् चीनया कांसु प्रान्तयापिं खः । थुपिं उत्तरपूर्वनिसें सँदेय्या दक्षिण व दक्षिण-पूर्व दय्कीगु अर्धवृत्त क्षेत्रं म्होतिं निकः दक्षिण सोयाः बाय् हिलावःपिं खः । भाषाविद् काशीनाथ तमोट (१११३, पृ. १९)या कथं निकः मखु सोकः वःगु जुइमाः । थुपिं गोपालराजवंशावली उल्लेख जुयाचोपिं गोपाल, महिषपाल व किरात जुइमाः धैगु वय्कःया तर्क खः । थुकिया भाषिक दसुकथं २०० ति लुगु लिच्छवि अभिलेखय् संस्कृत मखुगु २५० ति खँगोः लूगु दु ।

दकले न्हापां कोशल जुजु विडूडभं गौतमबुद्ध मदय् निदँ न्ह्यः ईपू ५४६ स कपिलवस्तु राज्य हतालं ध्वष्ट यासेलि उखेपाखेया मनूत नेपाःगालय् वल । बुद्धया पालय् हे सोनिगलय् उथेपाखेया मनूत वय्-वने याइगु संकेत बौद्धग्रन्थय् दु । शायद जयदेवया पूर्वज सुपुष्प उगु हे ताकाय् नेपाः वःगु जुइफु । वज्राचार्य (११०६, पृ. १७)या कथं भारतय् मौर्य व मेमेगु ततःधंगु साम्राज्य विकास जूबले लिच्छवि, शाक्य, कोलिय, वृज्जि मल्ल आदिपिं नेपाःगालय् दुहाँवःगु खः । लिच्छविकालय् पालि, मागधी वा अर्धमागधी प्राकृत भाषाभाषी नं नेपाःगालय् दुहाँवःगु दु ।

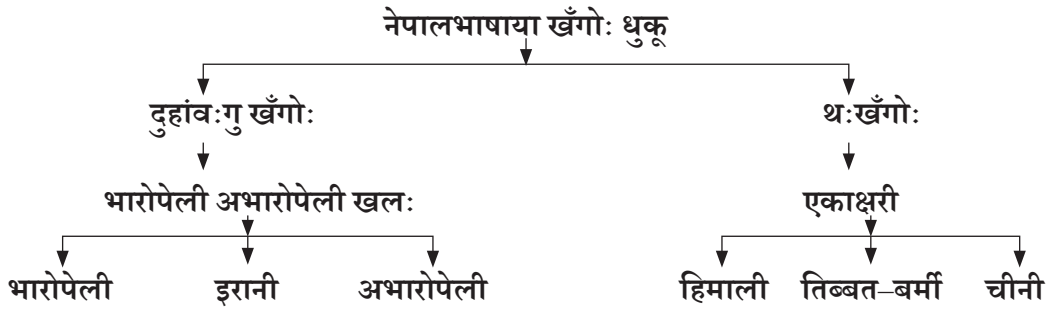
मैथिली भाषाभाषी डोयत नेपाःगालय् नेसं २३१ पाखें वय्धुंकूगु तथ्य गोपालराजवंशावली सफुती टिपोट यानातःगु दु (वज्राचार्य, २०२१, पृ. २०) । दिल्लीया सुल्तान गयासुद्दीन तुगलकं सिमरौनगढय् नेसं ४४६ दँय् आक्रमण यात । अले जुजु हरसिंहदेव परिवार व भाइभारदारसहित नेपाःगालय् बिस्सुंवल ।

भारतय् च्यागू शताब्दिनिसें हे फारसी-अरबी भाषाभाषीया आक्रमण शुरु जुल । लिपा इमिसं झण्डै सोसः दँ अन शासन यात । नेपालया इतिहासय् बंगालया सुल्तान शमसुद्दीन नेसं ४७० थिलां सोनिगलय् आक्रमण यात । इमिसं सोनिगलय् आपालं नष्ट यात । उबलेनिसें भारतया मुस्मांत नाप नेपाःया स्वापू दयावं वन । थुकिया प्रभावकथं नेसं ५०९ पाखे चोय् सिधय्कूगु गोपालराजवंशावली सफुती फारसी-अरबी

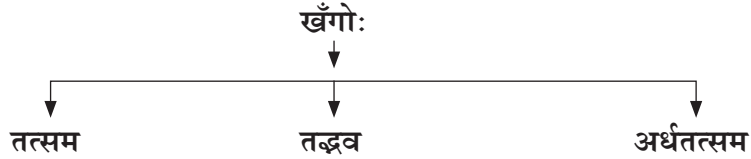
भाषाया छुं खँगो: ला:गु दु । पर्यटन विकासया नामं आपालं पर्यटक नेपा:गालय् दुहांव:गुलिं नं नेपालभाषाय् आपालं गैरनेवा: खँगो: दुहांव:गु दु । थौंकन्हे विश्वय् जुयाचोंगु चिकित्सा, संचारया तीव्र विकासं नं गैरनेवा: खँगो: दुहांव:गु दु ।

३. थीथी भाषाया खँगो:त नेपालभाषाय् दुहांव:गु

नेपालभाषाय् कोय् तालिकाय् न्हेथनाकथं मेमेगु भाय्या खँगो: दुहांवयाचोंगु दु –

थथे जुया: दुहांवयाचोंगु खँगो: मल्लकालसिबे न्ह्य:निसें हे ख: । थज्या:गु खँगो: सोबोय् बोथलेछिं -

आपालं खँगो: संस्कृतयागु तत्समकथं वयाचोंगु दु । तत्सम खँगो: मेगु भाषां गथे वल अथे हे छेलात:गु जुइ । नेपालभाषाय् खँगो:त थाय्थासं वयाचोंगु दु ।

३.१ संस्कृत

नेपालभाषाय् संस्कृत खँगो: प्यथिकं दुहांव:गु दु । उकियात कोय् बियाकथं बोथले छिं -

क. तत्सम (Transparent) - संस्कृत भाषां गथे ख: अथे व:गु । गथे – राजकुल, भाषा, सीमा, ज्ञान, कोश आदि ।

ख. अर्ध-तत्सम (Semi-transparent) - संस्कृतय् थें जो:ला:गु मखु तर ध्वनि वा अर्थ पा:गु खँगो: । गथे : ध्वनि पा:गु – क्षन, म्वंड, शिलोक आदि । अर्थ पा:गु - चिन्ताया नेपालभाषाय् च्युता अर्थात

हेरविचार यायूग आदि। एकाक्षरी प्रवृत्तिं यानाः नं थथे जुइयः। गथेकि, भुजगणसयननारायणदेव श्र भुइजःसिनारांघः। थुकियात संकर संस्कृत (hybrid Sanskrit) नं धाः।

ग. तद्भव (Indigenised) – नेपालभाषाय् दकसिबे अप्वः थो हे दु। गथेकि : सूपकार - सुवाः, अक्षत - अखत, आख्य, चेट – चेरह, चेर-च्यः आदि। श्रेष्ठि, श्रेष्ठ, स्येष्ठ, शीष्ट – स्यस्यः (श्रेष्ठ, ११२१, पृ. ६८)।

घ. मिश्रित (Blend) – संस्कृत व सँथ् बर्मा मूलया नेपालभाषा स्वानाः नं गुलिखय् खँगोः दुहांवःगु दु। गथे : मुखर (सं) नो-खर (न्वाख्वं), जम्वीर – झमरसि - झंसि, पुरुष – पुसमि - पुसामि (भाःत) आदि।

नेपालभाषा शब्दकोश निर्माण समितिं १३ गू स्रोत जोलंया खँगोः मुनाय् छेलातःगु संस्कृत त्यासा खँगोःया सर्वेक्षण याःबले तत्सम ५ प्रतिशत व अर्ध-तत्सम २५ प्रतिशत अले तद्भव खँगोःया ल्याःचा हे मदु (तमोट, १११३, पृ. २२)। नेपालभाषाया आपाः धैथे नामवाची व भाववाची खँगोः संस्कृतया हे खः।

३.२ प्राकृत

लिच्छवि संस्कृतय् हे प्राकृत भाषाया प्रभाव लाय्धुंकूगु दु। लिच्छविकालीन थीथी अभिलेखय् छेलातःगु परम दैवत बप्प भट्टारक महाराज वाक्यांशय् वःगु बप्प संस्कृतं थः यानाः काःगु प्राकृत खः। थुकिया अर्थ धनवज्र (११०६:१८)जुं पैत्रिककथं प्राप्त जूगु अधिकार धकाः भावार्थ बियादिल। नेपालभाषाया नेसं ५०१-८३१ तकया अमरकोशय् अबु अर्थय् थुकिया विकासितरुप बाप व बबु बियातःगु दु। नेपालभाषाया छुं खँगोः –

अजा – अज्जा (प्रा), आर्य (सं)

कुं (कुन) – कुण (प्रा), कोणं (सं)

कपाय् – कप्पास (प्रा), कर्पास (कपास) (सं.)

३.३ ग्रीक व ल्याटिन

नेपालभाषाय् ग्रीक व ल्याटिन भाषाया खँगोः नेसं २०० या जःखः हे दुहांवय्धुंकूगु दसि दु। नेपालभाषाय् दां खँगोः यूरोपया ग्रीकं वःगु खः। ग्रीक द्राक्मा (drakhme) प्राकृत दम्म, संस्कृतं द्रम्म जुयाः नेपालभाषाय् दां जूगु खः। थुकिया न्हापांगु छेला नेसं २९४ स जूगु दु (हुंगेल, २०४३, पृ. २१९)। नेसं ५०० या नारदस्मृती संस्कृतया लँपुं वःगु ल्याटिन दीनार (denarius) लुँमुद्राया रुपय् छेलातःगु दु।

३.४ मैथिली, बंगाली

मल्लकालय् नेपाःगालय् मैथिली भाषाय् प्याखं व मे विधाया सच्छिगुलिं अप्वः ग्रन्थ चोःगु दु । प्याखं व मे धैगु जनस्तरय् न्यनावनीगु विषय खः । उकिं नेपालभाषाय् मैथिलीया प्रभाव आपालं दु, तर न्हूगु भारतीय आर्यभाषाया खँगोः प्रायः उथें उथें जुइगुलिं हिन्दी, मैथिली, अवधी, बंगाली छु गुगु भाषाया खः धाय् थाकु ।

३.५ फारसी-इरानी-अरबी

बंगालया सुल्तान शमसुद्दीन नेसं ४७० दँय् सोनिगलय् आक्रमण यात । उबलेनिसें मुस्मांतय्सं नेपाःगालय् प्रभाव लाकेगु शुरु यात । थुक्रिया भाषिक प्रभावकथं नेसं ५०९ पाखे चोय् सिधय्कूगु गोपालराजवंशावली सफुती फारसी-अरबीभाषाया छुं खँगोः लाःगु दु । नेपालय् नेसं ८२० या पारसी-प्रकाश हस्तलिखित व्याकरण-कोश लूगु दु । थ्व सफू आसामया कर्णपूरं जुजु जहांगीर (नेसं ७२६-७४७) या उजं कयाः संस्कृत-फारसी भाषाय् चोःगु खः । थुकी नेपालभाषा नं तयाः दय्कूगु महत्वपूर्ण व्याकरण-कोश ग्रन्थ खः । भूपतीन्द्र मल्ल (८१६-८४२)या पालय् थ्व नेपालभाषां हीकेन्द्रः जितामित्र मल्लं (७९४-८१६) भागीराम परमान जुयाचोबले नेसं ८१० कछलाथ्व ९ स ल्हय्याकाः ब्वंगु संस्कृतपारसीकपदप्रकाश पाण्डुलिपि (माइक्रोफिल्म ई ६९०/१) नं प्राप्त जूगु दु ।

ऐन > आइ

इलम > इलम

जपत > जब्त

जगात > जकात

उमराव > उमरा

सही > सहीत

हुकुम > हुक्म

बजार > बजार (फारसी)

पानस > फानुस

गणहागार > गुनाहगार

फिराद > परियाद

दरवाज श्र दरवाजा

जग्गा > जायगाह

सिपायी > सिपाही

बकस > वारशिस

फारसी – अस्तर, आस्मानी, असर्फी, हुक्का, अन्दाज

अरबी – अकल, अक्सर अत्तर, अदालत, अबीर

३.६ नेपाली (खस)

जुम्ली भाषाय् खसिया अर्थ जुजुयात खुसि याना: सोपु काया जनै कोखाय् दुपिं छुं जाति ख: (देवकोटा, २०२७) । नेसं ७०० या ज:ख: हे खसभाषाया खँगो: नेपालभाषाय् दुहांवय्धुंकूगु दु । नेसं ७६१ स येँया जुजु लक्ष्मीनरसिंहं मखं शिवालयय् त:गु अभिलेखय् खसभाषाया खँगो: दुथ्या: । नेसं ७९० स जुजु प्रताप मल्लं न्हूपुखू दय्केब्युबलेया लोहंपती नं खय्भाय्या खँगो: दु । थुकथं पृथ्वीनारायण शाहं नेपा:गा: त्याके १०० दँ सोयां न्ह्य: हे खय्भाय् दुहांवय्धुंकूगु दु । थुकिया प्रभाव नेपालभाषाय् लाइगु स्वाभाविक हे ख: । नेपालीभाषाया आपालं खँगो: नेपालभाषाय् दुहांव:गु दु । संज्ञावाचक पद व क्रियापदय् नं तद्भवया रूपय् आपालं खँगो:त दुहांवयाचोंगु दु ।

परे जुल, घटे जुल, कटे जुल, गने यात, गुणे यात, जोडे यात आदि ।

३.७ अंग्रेजी

हिन्दुस्थानय् मुसलमानी शासन मदय्धुंका: अंग्रेजतय् शासन जुल । इमिसं करीब १५० दँ (नेसं १२३–१०६८) तक शासन यात । उगु इलय् अंग्रेजी भाय्या छुं प्रभाव नेपालभाषाय् नं लात । थौंकन्हे अंग्रेजी शिक्षाया व्यापकतां झन् झन् खँगो: दुहांवल । बेलायत, अमेरिकां चिकित्सा, संचार, ज्योतिष व मेमेगु विज्ञानय् आपालं अनुसन्धान अन्वेषण यात । इमिसं छय:गु खँगो:यात नेपालभाषां अनुवाद याय्गु क्षमता तकं मन्त । गुकिं याना: अज्या:गु खँगो:यात गथे ख: अथे हे छेल । गथेकि – लम्फा, ग्लास, टुपिन, चकलेट, आइरन, प्लेन, कम्प्युटर, मोबाइल, कार, बस, प्रिन्टर, टेबल, सिमेन्ट, हस्पिटल श्र अस्पताल, डाक्टर, नर्स, कलेज, ट्रेन, इलेक्ट्रीक, अक्वारियम आदि ।

३.८ हिन्दी

चीन व भारतया दथुइ नेपा: ला: । थुकिया दक्षिणय् चोंगु राष्ट्र भारतया राष्ट्रभाषा हिन्दी ख: ।

उकिया प्रत्यक्ष व परोक्ष प्रभाव नेपाली व नेपालभाषाय् नं लाइगु स्वभाविक खः । नेपाःगालय् चोंपिनि व्यापारिक सम्पर्क अपोः धैथें भारतय् हे जुइगुलिं भाषिक प्रभाव लाइगु सामान्य खः । थौंकन्हे नेपाःया सिनेमा व पर्यटन व्यवसाय् भारतया आपालं प्रभाव लानाचोंगु दु । उकिं नेपालभाषाय् नं थुकिया प्रभाव लानाचोंगु दु । गथेकि -

दाला > डालिया

अचम्म > अचम्म

कपर्दी > कपड्डी

झापट > झापड

जिलेबी > जलेबी

ठक्कर > ठोकर

थुलि जक मखु पोर्तुगाली भाषाया खँगोःत तक नेपालभाषाय् दुहांवयाचोंगु दु । गथेकि : लिलाम, गमला, अलकत्रा, इस्त्री आदि ।

नेपालभाषाय् थौंकन्हे नामवाची वा भाववाची खँगोः जक पाहांकथं दुहांवःगु मखु, क्रियावाचक खँगोःत नं आपालं दुहांवयाचोंगु दु । गथेकि : परे जुल, मिले जुल, जोडे यात, घटे यात ।

४. लिचोः

नेपालभाषा सँय्-बर्मेली भाय् खलकय् लाःगु भाय् खः । अथेनं थुकी विभिन्न भाषाया प्रभाव गाककं लानाचोंगु दु । विशेष यानाः नेपालभाषा ल्हाइपिनिगु स्वापू भारोपेली भाषा परिवारलिसे लाःगुलिं उकिया प्रभाव भाषाय् गाकक लात । विशेष यानाः संस्कृत, प्राकृत, हिन्दी, फारसी-उर्दु-अरबी, अंग्रेजी, नेपाली आदि भाषाया आपालं खँगोः नेपालभाषा दुहांवल । थज्याःगु खँगोःत गुलिं तपेंक हे दुहांवलसा गुलिं खँगोःया संरचना पाकक, नेवाः पहलं दुहांवल । नेपालभाषा एकाक्षरी प्रवृत्तिया जूगुलिं पाहां खँगोःयात नं एकाक्षरी यंकेगु कुतः यात । थुकथं जीवित भाषाय् पाहां खँगोःया आगमन जुइगु स्वाभाविक खः । थौंकन्हे विश्वय् जुयाचोंगु शिक्षा व संचारया तीव्र विकास व आन्तरिक तथा पर्यटकीय व्यवसायं नं नेपालभाषाय् प्रभाव लाकाचोंगु दु ।

आगन्तुक खँगोलं हे भाषायात जीवन्तता बी । नेपालभाषाय् नं आपालं आगन्तुक खँगोःया प्रभाव आपालं दु । विशेषयानाः संस्कृत, प्राकृत, पाली, फारसी, हिन्दी, फारसी-उर्दु-अरबी, अंग्रेजी, नेपाली भाषाया आगन्तुक खँगोलं नेपालभाषाया खँगोःधुकू जायाचोंगु दु । थज्याःगु तत्सम खँगोःयात नेपालभाषाय् छेलीबले गथे खः अथे हे छेलेगु, मसेंकेगु । नेपालभाषाया स्वभाव ह्रस्वमय जूगुलिं तद्भव खँगोःयात फक्को

ह्रस्वकरण यायूगु । मेमेगु भाषाया क्रिया खँगोःयात मकाःसे फक्को नेवाःभाय्या हे क्रिया छेलेगु ।

गथेकि : माने यात मधाःसे हनाबना यात धायूगु ।

काटे यात मधाःसे चानाबिल धायूगु । आदि

लिधँसा

घिमिरे, वासुदेव (२०६४), ऐतिहासिक भाषाविज्ञान । काठमाडौं: अस्मिता पब्लिकेसन ।

तमोट, काशीनाथ (१९९३), पुलांगु नेपालभाषा नीथि दुगुया छुं आधार । यलः कुलां साहित्य पाःलाः ।

देवकोटा, रत्नाकर (सं), (२०२७), जुम्लेली शब्द र उखान संग्रह । जुम्ला: रत्नावती देवकोटा ।

ढुंगेल, रमेश (२०४३), प्राचीन अर्थव्यवस्था । काठमाडौं: शारदाप्रसाद उपाध्याय ढुंगेल ।

नेपालभाषा शब्दकोश निर्माण समिति (१९८९), पुलांगु नेपालभाषा खँगोः धुकूया संस्कृत त्यासा खँगोःया

सर्वेक्षण । पाण्डुलिपि, १-३ पौ ।

महर्जन, तुयु बहादुर (१९३९), स्तरीय भाषाया रूप्य येँ-यलया भाषिका । खोपः कुतः पिकाक ।

माली, इन्द्रमाली (१०९८), झीगु भाय्ः झीगु खँग्वः । पोखरा: मांभाय् मूलुखा ।

वज्राचार्य, धनवज्र (१९०६), नेपालभाषाया ऐतिहासिक महत्व, खेलुइताः, ७, १५-२३ ।

वज्राचार्य, गौतमवज्र (२०२९), नेवारीभाषामा फारसी अरबी आदि मुसलमान भाषाको प्रभाव, पूर्णिमा,

१,१:३३-४६ ।

श्रेष्ठ, रेवतीरमणानन्द (१९२९), नेवाः । यलः साहित्यया मूलुखा ।

सत्येन्द्र (१९८९), पाण्डुलिपि विज्ञान । दिल्ली ।

Doherty, Victor S. (1978), Notes on the origins of the Newars of the Kathmandu Valley of Nepal', In James F. Fisher (ed.), *Himalayan Anthropology: The Indo-Tibetan Interface* (pp 433-446). The Hague: Mouton.